

■ Opgave 1 Fortuyn, de politiek en de media

In de aanloop naar de verkiezingen voor de Tweede Kamer van mei 2002 trok Pim Fortuyn, de toenmalige lijsttrekker van Leefbaar Nederland, veel aandacht door een geheel nieuwe stijl van optreden en door onomwonden meningen te uiten. Meningen die voorheen min of meer taboe waren in de Nederlandse politiek. Na zijn breuk met Leefbaar Nederland ging hij alleen verder met de Lijst Pim Fortuyn (LPF).

Nooit eerder verwierf een nieuwe politicus zo snel zo'n enorme populariteit. Waar haalde hij die vandaan? Welke rol speelden de media daarbij?

Op 6 mei 2002 werd Pim Fortuyn, na een interview te hebben gegeven voor de radio, doodgeschoten in het mediapark te Hilversum. Negen dagen voor de Tweede-Kamerverkiezingen verloor de LPF haar voorman. De verontwaardiging was groot. Er werden beschuldigingen geuit aan het adres van zijn politieke tegenstanders. Ook de rol van de media is onderwerp geweest van onderzoek en heftig debat.

Deze casus bestaat uit bronnen die onderdelen van deze publieke discussie weergeven. Naast vragen over het examenonderwerp Massamedia zullen in deze opgave ook vragen over Politieke besluitvorming gesteld worden.

Bij deze opgave horen de teksten 1 tot en met 7 en de figuren 1 en 2 uit het bronnenboekje.

Zie tekst 1.

Een veelbesproken interview in *de Volkskrant* was aanleiding tot de breuk tussen Leefbaar Nederland en Fortuyn.

Fortuyn vond dat artikel 1 van de Grondwet strijdig kon zijn met een ander belangrijk grondrecht en wilde daarom artikel 1 afschaffen.

- 1p 1 Welk grondrecht stond volgens Fortuyn op gespannen voet met artikel 1 van de Grondwet?

Niet alleen het bestuur van Leefbaar Nederland, maar ook politieke leiders van de andere partijen bestreden de uitspraak van Fortuyn over artikel 1 heftig, omdat dit artikel 'het hart vormt van onze rechtsstaat'. Grondrechten zijn namelijk een essentieel onderdeel van de rechtsstaat en afschaffing van één van de grondrechten raakt aan de basis van de rechtsstaat.

- 2p 2 Wat is de basis van de rechtsstaat?

Zie tekst 2.

Het optreden van Fortuyn had voor de media veel nieuwswaarde. Voor het bepalen van de nieuwswaarde van gebeurtenissen hanteren de media bepaalde selectiecriteria zoals actualiteit en gebeurtenissen die dichtbij plaatsvinden.

- 4p 3 Leg uit waarom het optreden van Fortuyn zo'n grote nieuwswaarde had. Noem hiervoor twee andere dan de genoemde selectiecriteria. Licht elk criterium toe met een citaat of gegeven uit tekst 2.

In tekst 3 komt de rol van de televisie bij de opmars van Fortuyn ter sprake en het feit dat zijn boodschap snel werd opgepikt door de kiezer. (regels 12-17)

- 4p 4 Noem twee beïnvloedingstheorieën die deze rol van de televisie én het genoemde feit kunnen verklaren. Licht elke theorie toe.

Lees de regels 21-29 in tekst 3.

Volgens onderzoek werd de LPF door een groot deel van de kiezers van 2002 vooral gezien als een single-issuepartij. Politieke partijen hebben de volgende kenmerken:

1 Politieke partijen hebben een visie over de inrichting van de samenleving als geheel en moeten verschillende belangen tegen elkaar afwegen.

2 Politieke partijen zijn de leveranciers van bestuurders en volksvertegenwoordigers.

3 Politieke partijen zijn uit op het dragen van politieke verantwoordelijkheid.

- 1p 5 Welk kenmerk geldt *niet* of *in mindere mate* voor single-issuepartijen?

Eindexamen maatschappijleer havo 2004-I

Op 14 maart 2002 presenteerde Fortuyn zijn boek 'De puinhopen van acht jaar Paars'. Bij de presentatie van het boek kreeg hij door tegenstanders van zijn opvattingen een aantal taarten in zijn gezicht gegooid. Na deze actie riep Fortuyn politici en bestuurders van andere partijen op hem niet te 'demoniseren' (dit wil zeggen: hem als het kwaad af te schilderen).

De actie van de taartgooiers was een vorm van protest tegen de politieke ideeën van Fortuyn en kan als een vorm van politieke participatie worden beschouwd. Maar veel mensen vonden dat hier een grens werd overschreden. En niet alleen omdat het gaat om een strafbare handeling.

- 4p **6** Geef twee argumenten - naast het feit dat deze actie strafbaar is - waarom een dergelijke actie *niet* gewenst is in een democratie. Betrek in je argumentatie twee kenmerken van een democratie.

Zie tekst 4.

In de tekst wordt professor Jan Kleinnijenhuis geciteerd: "dat Fortuyn en de pers elkaar in een 'bizarre dans' gevangen hebben gehouden." (regels 22-24) Je kunt deze dans verklaren uit belangen die politici en journalisten elk afzonderlijk hebben.

- 4p **7** Welk belang hebben politici en welk belang hebben journalisten bij de berichtgeving over de politiek?
Leg daarbij uit dat politici en journalisten wederzijds afhankelijk van elkaar zijn.

In de laatste alinea van tekst 4 wordt gesproken van de journalistieke norm van hoor en wederhoor, waaraan de Nederlandse journalist zich volgens Kleinnijenhuis niet altijd houdt.

- 1p **8** Wat houdt deze journalistieke norm in?
1p **9** Noem een andere journalistieke norm.

Figuur 1 laat voor de verschillende partijen zien hoe zij ten opzichte van elkaar hebben gereageerd in de verkiezingsstrijd.

- 2p **10** Wat kun je in figuur 1 afleiden uit de reacties van de LPF op de PvdA en uit de reacties van de PvdA op de VVD?

Zie tekstgedeelten over Verzorgingsstaat en Gezondheidszorg in tekst 5.

- 2p **11** Noem één programmapunt uit *Verzorgingsstaat* en noem één programmapunt uit *Gezondheidszorg* waarmee de PvdA het inhoudelijk *niet* eens is.
2p **12** Leg van één van de genoemde LPF-programmapunten uit waarom de PvdA het daarmee niet eens is.
Betrek in je uitleg een politiek uitgangspunt van de PvdA.

Zie tekst 5.

De overheid organiseert een aantal publieke voorzieningen. Deze worden ook collectieve goederen genoemd. Fortuyn wil veranderingen in het pakket van publieke voorzieningen.

- 2p **13** Noem uit de tekst twee voorbeelden van publieke voorzieningen of collectieve goederen.
2p **14** Geef van één voorbeeld aan waarom hier sprake is van een publieke voorziening of collectief goed. Verwerk in je antwoord twee kenmerken van een collectief goed.

In regels 13-18 van tekst 5 is kritiek op de taakopvatting van wethouders en ambtenaren van sociale diensten te lezen.

- 1p **15** Op welke algemene taak van de ambtenaar wordt kritiek geleverd?

Onder de kop *Openbaar bestuur* wordt in tekst 5 het idee genoemd voor 'regeren met wisselende meerderheden in het parlement'. In het algemeen ontstaat er na de Tweede-Kamerverkiezingen een coalitieregering.

- 2p **16** Leg uit waarom Nederland coalitieregeringen heeft. Betrek in je antwoord een kenmerk van het Nederlands kiesstelsel.
1p **17** Noem een reden waarom een coalitieregering met een regeerakkoord in Nederland in het algemeen wenselijker wordt gevonden dan een regering die steunt op wisselende meerderheden in het parlement.

Eindexamen maatschappijleer havo 2004-I

Zie tekst 6.

In tekst 6 noemt Fortuyn GroenLinks-voorman Rosenmöller extreem-links en Rosenmöller noemt Fortuyn extreem-rechts. Vooral in het begin van de campagne werd Fortuyn door politieke tegenstanders als rechts-extremistisch gezien.

Rechts-extremisme kent een aantal kenmerkende uitgangspunten.

- 3p **18** Noem drie redenen waarom Fortuyn geen rechts-extremist was.
Betrek in je antwoord kenmerkende uitgangspunten van het rechts-extremisme.

Zie tekst 7.

- 3p **19** Welke maatschappelijke functies van de traditionele massamedia zijn blijkens het artikel van Schoof *niet* goed vervuld door de journalisten? Beschrijf er twee.
Geef één citaat waaruit blijkt dat deze functies *niet* goed vervuld zijn.

Volgens tekst 7 is de journalistiek veranderd. De vraag wordt gesteld of de journalisten de werkelijkheid uit het oog hebben verloren (regels 36-38).

- 4p **20** Leg uit hoe het komt dat journalisten, volgens Elias en Bardoel (zie de regels 39-92), de werkelijkheid vertekend hebben weergegeven. Verwerk in je antwoord twee filters van het selectieproces in de journalistiek.

Zie tekst 7.

Internet zit tussen de traditionele massamedia als krant, radio en televisie en de interpersoonlijke communicatie in. (regels 69-79)

- 3p **21** Noem twee kenmerken van massacommunicatie waaraan internet voldoet en noem één kenmerk waarin internet in sterke mate verschilt van de media krant, televisie en radio.

Twee maanden voor de Tweede-Kamerverkiezingen van 15 mei 2002 heeft de dienst Kijk- en Luisteronderzoek van de NOS een onderzoek gedaan naar het kijk- en luistergedrag van de zwevende kiezer. Deze gegevens zijn belangrijk voor de campagnevoerende politieke partijen. De resultaten van het kijk- en luisteronderzoek van de NOS zijn vooral interessant voor de publieke omroepen en commerciële zenders.

- 1p **22** Noem een gevolg van de resultaten van het kijk- en luisteronderzoek voor de publieke omroepen.

De commerciële omroepen zenden vooral programma's uit waarvan zij hopen dat die veel kijkers trekken.

- 2p **23** Welke beperking legt de Mediawet de publieke omroepen op waardoor zij niet net zo marktgericht werken als de commerciële omroepen? Licht deze beperking toe.

Ook politieke partijen zelf zijn zendgemachtigden binnen het publieke omroepbestel. Politieke partijen die zetels hebben in de Tweede Kamer hebben recht op drie minuten zendtijd per 2,5 week. Daarnaast krijgen politieke partijen die deelnemen aan de Tweede-Kamerverkiezingen zendtijd.

- 2p **24** Noem twee uitgangspunten van het mediabeleid van de overheid.
2p **25** Geef per uitgangspunt een verklaring waarom politieke partijen zendtijd krijgen.

Zie figuur 2.

De Lijst Pim Fortuyn behaalde 26 zetels bij de Tweede-Kamerverkiezingen op 15 mei 2002. Aan de hand van onderzoek is een profiel van de LPF-kiezer samengesteld.

- 3p **26** Geef voor de hieronder volgende conclusies aan of deze op grond van de in figuur 2 gepresenteerde gegevens juist of onjuist zijn. Geef telkens de reden hiervoor aan.
1 Meer mannen dan vrouwen stemden op de LPF.
2 De meerderheid van de LPF-stemmers bestaat uit jonge kiezers (35 jaar of jonger).
3 De LPF is bij de Kamerverkiezingen op 15 mei 2002 er in geslaagd niet-stemmers naar de stembus te krijgen.

Eindexamen maatschappijleer havo 2004-I

havovwo.nl

De afgelopen decennia is de opkomst bij de Tweede-Kamerverkiezingen geleidelijk omlaag gegaan. Algemeen was men van oordeel, dat Pim Fortuyn de Nederlandse politiek voor een grote groep kiezers nieuw leven heeft ingeblazen. Dit leidde tot een hogere opkomst (78.8%). Er is een aantal redenen te onderscheiden waarom het wenselijk is dat veel mensen deelnemen aan verkiezingen.

- 4p 27 Geef twee redenen waarom de hoge opkomst op 15 mei 2002 als positief is aan te merken voor de democratie in Nederland.

Opgave 2 Criminaliteit en rechtsstaat

Bij deze opgave horen tekst 8 en tabel 1 uit het bronnenboekje.

Lees eerst tekst 8 voor het beantwoorden van de vragen 28 tot en met 32.

- 1p 28 Kan Dennis strafrechtelijk worden vervolgd? Licht je antwoord toe.

De politie heeft een aantal taken.

- 2p 29 Leg uit welke twee taken van de politie je herkent in tekst 8.

Eén van de theorieën die criminaliteit trachten te verklaren, is de etiketteringstheorie.

- 1p 30 Wat houdt de etiketteringstheorie in?

- 2p 31 Leg uit dat de werkwijze van het project *Echt Recht/Samen Herstellen* aansluit bij de etiketteringstheorie.

In tekst 8 komen verschillende instellingen aan bod, die betrokken zijn bij de oplossing van het vraagstuk van de criminaliteit. Bijvoorbeeld de jeugdreclassering en het Bureau Slachtofferhulp.

- 2p 32 Vanuit welke doelstelling is de jeugdreclassering betrokken bij de werkwijze van het project *Echt Recht/Samen Herstellen* en vanuit welke doelstelling is het Bureau Slachtofferhulp daarbij betrokken?

Het project *Echt Recht/Samen Herstellen* voor jongeren is een alternatief traject voor toepassing van het strafrecht. Ook lang niet alle volwassenen die verdacht worden van strafbare feiten, komen voor de rechter.

- 2p 33 Noem twee alternatieven waartoe het openbaar ministerie kan overgaan zodat verdachten van 18 jaar en ouder *niet* voor de rechter hoeven te verschijnen.

In de aanloop naar de Tweede-Kamerverkiezingen van 22 januari 2003 bekritiseerde de toenmalige minister van Justitie, Donner, de te milde behandeling van jonge wetsovertreders: "Jongeren van wie kan worden verwacht dat ze na hun eerste overtreding vaker in de fout gaan, moeten direct steviger worden gestraft." (*De Gelderlander* 16 januari 2003)

- 2p 34 Geef een beredeneerde mening op de uitspraak van minister Donner. Betrek in je antwoord de werkwijze van *Echt Recht/Samen Herstellen* en een functie van straffen.

Zie tabel 1.

- 1p 35 Zijn de delicten van tabel 1 misdrijven of overtredingen? Licht je antwoord toe.

In tabel 1 worden cijfers over delicten in Nederland tegen burgers gepresenteerd op basis van slachtofferonderzoek. Slachtofferonderzoek geeft, zo wordt wel gezegd, een betrouwbaarder beeld over de omvang van diverse vormen van criminaliteit dan politiecijfers (criminaliteit die ter kennis van de politie is gekomen).

- 4p 36 Leg uit waarom slachtofferonderzoek een betrouwbaarder beeld geeft dan politiecijfers. Verwerk in je antwoord de methode van slachtofferonderzoek en twee beperkingen die vastzitten aan politiecijfers.

- Ook aan de methode van het slachtofferonderzoek zitten enkele beperkingen.
- 2p 37 Welke beperkingen kleven er aan de methode van slachtofferonderzoek? Geef twee beperkingen.

■ Opgave 3 Criminaliteit en rechtsstaat: schoolregels

Bij deze opgave hoort tekst 9 uit het bronnenboekje.

Tekst 9 laat zien dat het Calvin College in Amsterdam-West veel last heeft van criminaliteit.

- 2p 38 Noem twee redenen waarom de criminaliteit zoals weergegeven in tekst 9 een maatschappelijk probleem is.

Zie regels 46-57.

Volgens schooldirecteur Bleeker is het belangrijk dat docenten nadenken over de functie van regels.

- 2p 39 Noem twee functies van regels.

Bij maatschappijleer worden maatschappelijke en politieke problemen benaderd met behulp van een aantal verschillende invalshoeken of benaderingswijzen. Invalshoeken zijn hier de sociaal-culturele, de politiek-juridische, de sociaal-economische en de vergelijkende invalshoek. Een eerste stap om het probleem van criminaliteit te analyseren, is het formuleren van analysevragen op basis van deze invalshoeken. Zo kan men vanuit de sociaal-economische invalshoek bijvoorbeeld de volgende analysevragen formuleren:

- Is er een verband tussen criminaliteit en de sociaal-economische positie van de ouders van de leerlingen?
 - Welke financiële schade heeft de school gehad door de criminaliteit?
- 2p 40 Formuleer vanuit twee andere invalshoeken dan de genoemde sociaal-economische invalshoek een analysevraag die betrekking heeft op de problematiek in tekst 9.

Opgave 1 Fortuyn, de politiek en de media

tekst 1

Fortuyn: grens dicht voor asielzoeker

Van onze verslaggevers

Als het aan Pim Fortuyn, lijsttrekker van Leefbaar Nederland ligt, komt er geen asielzoeker Nederland meer binnen. Dat zegt hij vandaag in een interview met de Volkskrant. “Ik vind 16 miljoen Nederlanders wel genoeg. Het is een vol land.” Fortuyn wil ook artikel 1 van de Grondwet dat discriminatie verbiedt, afschaffen. (...) “Ik ben ook voor afschaffen

10 van dat rare Grondwetsartikel: gij zult niet discrimineren. Prachtig. Maar als dat betekent dat mensen geen discriminerende opmerkingen meer mogen maken, die maak je in dit land nogal snel, dan zeg ik: dit is niet goed. Laat mensen die opmerkingen 15 maar maken. Er is een grens en die vind ik heel belangrijk: je mag nooit aanzetten tot fysiek geweld.” (...)

naar: de Volkskrant van 9 februari 2002

tekst 2

Het fenomeen Fortuyn

Ook na zijn breuk met LN is Pim Fortuyn dankbaar onderwerp van gesprek. (...) Maar waar komt zijn populariteit vandaan?

Erwin Tuil en Peet Vogels

De zorgvuldig gemanicuurde¹⁾ hand steekt uit het raam van een wegrijdende Daimler. Smetteloos wit overhemd, dubbele manchetknopen. De hand wuift en een geaffecteerde stem roept: “Ik word minister-president van Nederland.” (...) Fortuyn is in korte tijd tot een fenomeen uitgegroeid, constateert De Boer (communicatiewetenschapper aan de 10 Universiteit van Amsterdam)... “De media maken hem tot een fenomeen. Maar dat betekent niet dat de media een fenomeen uit het niets kunnen creëren. Iemand kan alleen tot fenomeen uitgroeien als hij bepaalde 15 kwaliteiten heeft. Fortuyn is niet dom. Hij is welbespraakt en hij geniet van alle aandacht. Je ziet gewoon dat hij dat leuk vindt. Dat werkt weer enthousiasmerend, dat spreekt de mensen aan. Je maakt er als het ware een soapserie van. 20 “De man met de missie om Nederland te redden (...) heeft de media nodig voor zijn bekendheid. (...) Toch is dat maar een deel van de verklaring.” 25 Fortuyn was waarschijnlijk nooit uitgegroeid tot fenomeen als de tijd er niet rijp voor was, vindt politicoloog Paul

Lucardie. (...) “Het probleem tijdens Paars²⁾ is geweest dat de oppositie onduidelijk was. 30 Er is een gevoel van onbehagen ontstaan. ... Pim Fortuyn ... versterkt het gevoel van onbehagen en het gevoel dat er iets aan gedaan kan worden”, meent Lucardie. (...) De door Fortuyn gekozen benadering lijkt 35 op die van Haider en Berlusconi. Eerst wordt een complex probleem ontdaan van alle nuances en details. Vervolgens kan daar een simpele oplossing voor worden aangedragen. (...) 40 “Juist die simpele benadering in heldere woorden is de kracht van Fortuyn”, meent Gert-Jan van Reenen, specialist in cultuurverschillen en integratie. “Dat hij boven het maaiveld uitsteekt, is momenteel eerder een voordeel voor hem (...). De 45 landelijke politiek is de middelmaat waar een groot deel van de kiezers genoeg van heeft. De dure auto, de maatpakken, de zelf opgelegde missie en het ‘Palazzo Pietro’ - 50 de naam op de gevel van zijn Rotterdamse woning - zijn een aangename afwisseling. Hij valt op, maar spreekt wel begrijpelijk Nederlands en kan zich zo profileren als een frisse wind door een stoffig Den Haag.” (...)

naar: De Gelderlander van 16 februari 2002

noot 1

verzorgde handen en nagels

noot 2

kabinet-Kok I en -Kok II (PvdA, VVD, D66), 1994-2002

tekst 3

Meedeinende media

(...) Plegen de media een karaktermoord op Paars? Zijn ze na acht jaar Paars verveeld geraakt door het historische kabinet zonder christelijke partijen en hebben ze nu een
5 nieuw speeltje ontdekt, de populistische ‘professor’ Pim Fortuyn?
In elk geval krijgt Fortuyn erg veel aandacht, blijkt uit een analyse van de berichtgeving in vier landelijke bladen,
10 uitgevoerd door de Vrije Universiteit en het onderzoeksbureau Blauw Research.
(...)
Natuurlijk speelde vooral de televisie een belangrijke rol bij de onweerstaanbare opmars van Pim Fortuyn. Maar minstens
15 even belangrijk was het feit dat zijn

bron: de Volkskrant van 16 maart 2002

boodschap snel werd opgepikt door de kiezer (...). Omdat Fortuyn goed scoorde in de peilingen, werd zijn nieuwsaarde hoger. En omdat hij zo vaak op televisie was, ging hij het weer beter doen in de peilingen.
20 (...)
Het onderzoek (...) bevestigt nog eens dat Fortuyn vooral scoorde op de thema’s asielzoekers en veiligheid. Slechts 5 procent van de kiezers associeert hem met
25 gezondheid en zorg, vrijwel niemand met onderwijs. Hoewel Fortuyn in zijn boeken een (...) veelheid aan onderwerpen behandelt, lijkt de kiezer zijn lijst toch vooral als *single issue*partij te zien.

tekst 4

Bizarre dans van pers en Fortuyn

**De landelijke dagbladen hebben in hun berichtgeving over Pim Fortuyn relatief veel aandacht geschonken aan de kritiek die hij kreeg van de
5 gevestigde partijen. Fortuyn leed hier niet onder, maar profiteerde daar juist van in de opiniepeilingen, concluderen communicatie-wetenschappers.**

**Door onze redacteur
Claudia Kammer**

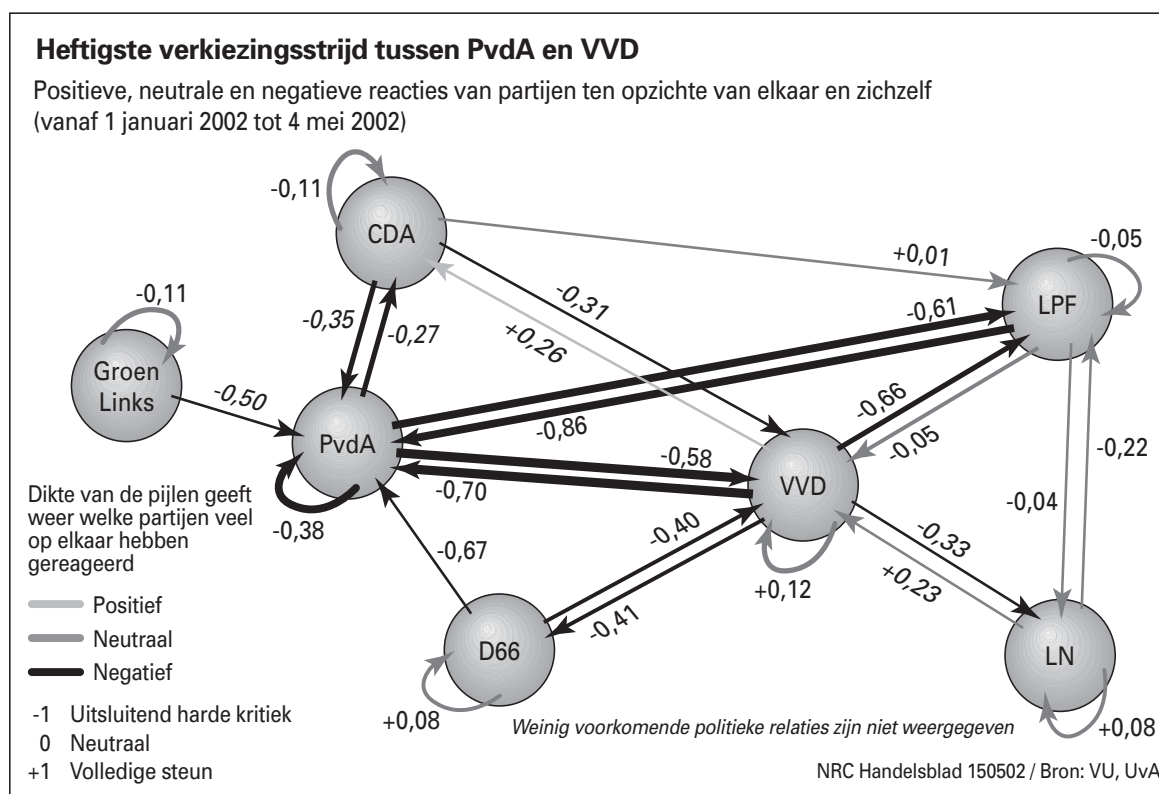
10 Rotterdam, 15 mei. Professor Jan Kleinnijenhuis, hoogleraar communicatiewetenschap aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, wil één ding duidelijk stellen: “Van demonisering van
15 Fortuyn is geen sprake geweest.” Wel hebben de dagbladen in de aanloop naar de

bron: NRC Handelsblad van 15 mei 2002

verkiezingen meer aandacht besteed aan Fortuyn dan aan welke andere lijsttrekker ook. (...) Volgens Kleinnijenhuis was echter
20 niet de hoeveelheid aandacht beslissend, maar de aard en de richting daarvan.
(...)

Kleinnijenhuis meent dat Fortuyn en de pers elkaar in een ‘bizarre dans’ gevangen hebben gehouden. “De Nederlandse
25 journalistiek eerbiedigt het beginsel van hoor en wederhoor niet meer zoals vroeger. Journalisten zijn nu vooral gespitst op scherpe citaten van politici, zodat ze aan tegenstanders felle reacties kunnen
30 ontlokken. Dat verdient geen schoonheidsprijs, maar uit ons onderzoek blijkt dat Fortuyn daarvan hoe dan ook heeft geprofiteerd.”

figuur 1

bron: NRC Handelsblad van 15 mei 2002

In tekst 5 staan enkele programmaonderdelen uit het verkiezingsprogramma 2002 van de LPF.

tekst 5

VERZORGINGSSTAAT

Werk is beter dan een uitkering. Daarom moet de armoedeval (uitkering levert meer op dan arbeid) stapsgewijs worden opgeheven door subsidies die gekoppeld zijn aan persoonlijke omstandigheden (huursubsidie) af te bouwen. WAO wordt beperkt tot medisch objectief meetbare ziekten die een relatie hebben met de arbeidssituatie. In andere gevallen geldt de bijstand. "Wil men dat niet, dan zal men zichzelf op de particuliere markt moeten bijverzekeren." Sociale diensten en wethouders ('de term zou het toch moeten zeggen') moeten zich aan de wet houden en niet hun eigen interpretaties aan de bijstandswet geven: werkweigeraars korten op de uitkering en fraude bestraffen.

OPENBAAR BESTUUR

Het land moet terug naar de burgers. Het zelfbenoemde gezag moet worden vervangen door een door het volk gekozen gezag.

noot 3

de eerste onder zijns gelijken

De gekozen minister-president wordt een sterke primus inter pares³⁾. De ministerraad wordt teruggebracht tot zes personen. De minister staat aan het hoofd van een beleidscluster van departementen. De regering regeert op hoofdlijnen en kan wisselende meerderheden zoeken in het parlement. Nederland wordt ingedeeld in vijf á zes regio's. Aan het hoofd daarvan komen gekozen stadhouders te staan. Terug naar meer – minstens duizend – gemeenten.

GEZONDHEIDSZORG

De sector moet eerst de arbeidsproductiviteit opvoeren door terugdringen van administratieve lasten, bureaucraten en overmatig management. Particulier initiatief en ondernemerschap worden aangemoedigd. In het administratiesysteem kan de zorgaanbieder aflezen of een patiënt een toereikende polis heeft. Zo niet, dan moet hij zelf bijpassen. Patiënten moeten verplicht een eigen fikse bijdrage betalen bij elk eerste bezoek aan een zorgaanbieder.

bron: Elsevier, maart 2002

tekst 6

Verbaal geweld tijdens de verkiezingscampagne

Pim Fortuyn verweet de media en de gevestigde politieke partijen dat ze hem demoniseerden. Ook nu, na zijn dood, klinkt dat geluid. In de verkiezingscampagne werd dit jaar over en weer harde taal gebezigd. Enkele voorbeelden.

FORTUYN OVER POLITICI

Over Paul Rosenmöller (GroenLinks) in *Rotterdams Dagblad*, 27 maart: "Hij is een ex-communist. Het gedachtegoed van extreem-links is levensgevaarlijk voor Nederland. Die man heeft voor mij totaal afgedaan."

naar: de Volkskrant van 8 mei 2002

Over Wim Kok (PvdA) in *HP/De Tijd* van 19 maart 2002: "Kok is een briljant machtspoliticus, dat wil zeggen, uit op eigen macht, het geeft niet voor welk doel."

POLITICI OVER FORTUYN

Thom de Graaf (D66), 5 mei op Radio 1: "Wil je meer puin, stem Pim Fortuyn."

Paul Rosenmöller, 9 februari, naar aanleiding van hetzelfde Volkskrant-interview: "Fortuyns uitspraken zijn niet gewoon rechts, ze zijn extreem-rechts. Leefbaar Nederland, breek met deze charlatan."

tekst 7

Boze lezers en het journalistieke tekort

Na de moord op Pim Fortuyn ligt niet alleen de politiek onder vuur. Ook de journalistiek wordt bekritiseerd. Sommige lezers wantrouwen de berichtgeving, ook van NRC Handelsblad. Televisie en kranten zouden Pim Fortuyn hebben gedemoniseerd.

Rob Schoof

Lezers zijn boos. Al meer dan vijf weken. En zij niet alleen. Ook bij de kapper, op verjaardagen, bij de bushalte, in het café en op internet klinkt wrok. De moord op Pim Fortuyn, zo valt te beluisteren, heeft alleen kunnen gebeuren doordat politici en media een gevaarlijk klimaat hebben geschapen. (...) Het discussieforum bij uitstek, zo bleek de afgelopen maanden, was internet, het eigentijdse praathuis voor het 'gewone' politieke debat, waar duizenden mensen anoniem kunnen discussiëren over wat hen bezighoudt. (...) Talloze andere forums werden overspoeld met meningen, voor en tegen, vaak keihard, vol emoties en ongecensureerd, geluiden die via de gevestigde journalistieke kanalen van kranten, televisie en radio niet of nauwelijks doorklonken. De vraag rijst of, en zo ja waarom, de traditionele journalistiek, net als de grote verliezende partijen bij de verkiezingen,

geen oor heeft gehad voor de stem van het volk. Zijn journalistiek en politiek zo dicht tegen elkaar aangeschurkt dat iedereen verrast is door de burgers? Hebben journalisten de werkelijkheid uit het oog verloren? Schrijver en journalist Geert Mak vindt van niet. "Journalisten van kranten, radio en televisie zijn wel degelijk de wijken ingegaan, de straat op, zegt hij." (...) Oud-journalist Ton Elias, tegenwoordig adviseur mediastrategie, ziet dat anders. "Wat Mak zegt kan best wezen, zegt Elias, maar journalisten hebben de feiten uit het oog verloren. Ze leveren vooral commentaar, vergeten te beschrijven wat er werkelijk gebeurt in de samenleving en hoe het zit." (...)

De Amsterdamse communicatie-wetenschapper Jo Bardoel herkent wel iets in het standpunt van Elias. "De journalistiek is een echte professie geworden, steeds meer een kantoorbaan waarbij het nieuws met de moderne communicatietechnieken en de ontwikkeling van internet vanzelf op de redactie bureaus terecht komt." Terwijl journalisten vroeger gedwongen waren het nieuws te gaan halen, letterlijk op straat, de verslaggever van de oude stempel die met pen en opschrijfboekje uitrukte naar de brand, om de gebeurtenis uit eigen waarneming te beschrijven. "Met de poten in het bluswater", zoals journalisten van de oude stempel dat pleegden te noemen.

Eindexamen maatschappijleer havo 2004-I

havovwo.nl

In feite, zeggen Elias en Bardeel, leven burgers en journalisten steeds meer in hun eigen wereld. Ontevreden burgers en kiezers ventileren hun mening op internet, politici gebruiken de gevestigde media als kranten en actualiteitenprogramma's. "Traditioneel was er een duidelijke scheiding tussen enerzijds de media die het officiële debat in al zijn plechtstatigheden volgden", zegt Bardeel. "Anderzijds was er het één-op-één-gesprek tussen mensen in de kroeg, op straat, en op verjaardagen. Internet zat daar tussenin."
 (...)

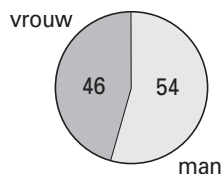
80 Het gevolg is duidelijk, zeggen Bardeel en Elias. "Journalisten laten hun oren hangen naar beleidsleuteraars, hoogleraren en voorlichters" (Elias). Een doorsnee journalist praat met journalisten, gaat 's avonds naar de kroeg en komt zijn wereld niet meer uit. Journalisten hebben zich in hun eigen, aparte wereld opgesloten, aldus Bardeel en Elias. En creëren zo samen met politici hun eigen taboe-onderwerpen. (...)
 90 De tekortkomingen zouden minder erg zijn als journalisten zich daarvan maar bewust waren. (...)

bron: NRC Handelsblad van 8 en 9 juni 2002

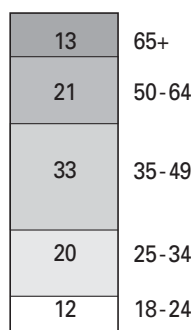
figuur 2

LIJST PIM FORTUYN

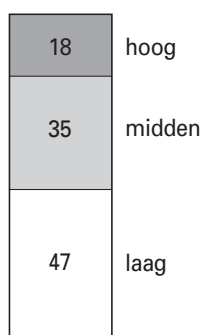
Kiezers naar geslacht
in procenten

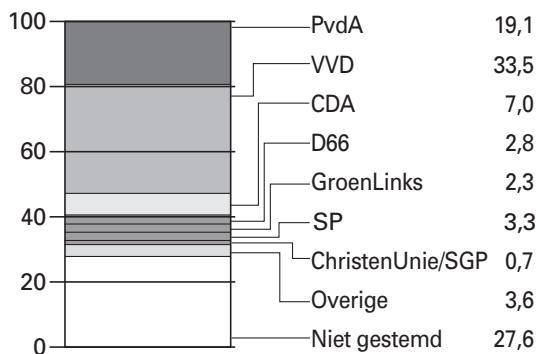
Kiezers naar leeftijd
in procenten

Kiezers naar opleiding
in procenten

Stemgedrag in 1998
in procenten

bron: NRC Handelsblad van 16 mei 2002

Opgave 2 Criminaliteit en rechtsstaat

tekst 8

AARDIGE ROTZAKKEN

Een paar weken terug is de tienjarige Dennis na een schreeuwende ruzie overstuur het huis uitgerend. De politie pakte hem 's avonds laat op, toen hij langs een drukke weg in de buurt van het centrum zwierf. De politie bracht hem laatst ook thuis toen hij een baksteen door het raam van het schuurtje van de buurman had gegooid. Dennis is nu eenmaal gauw kwaad. En zo zijn er in korte tijd nog meer van dit soort dingen gebeurd. Al die keren heeft de politie uitgebreid met zijn moeder gepraat. Ze is van goede wil, maar ze staat er helemaal alleen voor. Dennis trekt zich gewoon niks van haar aan, van niemand eigenlijk.

In Drenthe bestaat sinds september 2001 het project *Echt Recht/Samen Herstellen*. Dit project is op initiatief van de provinciale instelling Jeugdzorg Drenthe van de grond gekomen.

Partners in het project zijn: politie, Openbaar Ministerie, Raad voor de Kinderbescherming, jeugdreclassering, Bureau Slachtofferhulp, de Toegang Jeugdzorg en welzijnsinstellingen. Maar wat kan dit project *Echt Recht/Samen Herstellen* voor de onverbeterlijke Dennis betekenen?

Laatste kans

Toen duidelijk werd dat het zo niet verder kon, heeft de politie de zaak bij het project *Echt Recht* aangemeld. In een brief aan de moeder van Dennis stond dat het de laatste mogelijkheid was om een proces-verbaal te voorkomen. In dat geval zou ook de Raad voor de Kinderbescherming eraan te pas komen. De coördinator van *Echt Recht* is meteen aan de slag gegaan. Hij heeft eerst met de moeder en het broertje van Dennis gesproken.

bron: Jan Roelof de Boer en Kees Opmeer 'Aardige rotzakken', in: SEC, december 2002, p.17-19

40 Daarna is hij de buurt rondgegaan, hij heeft de burens bezocht, school, buurtgenoten, voetbalclub. "Willen jullie meewerken aan een oplossing?" was de centrale vraag en dat wilden ze. Sommige buurtbewoners
45 meldden zich zelfs spontaan aan, toen bekend werd dat er eindelijk iets aan de 'schrik van de buurt' werd gedaan. Na een grondige voorbereiding was de tijd rijp voor een bijeenkomst. De coördinator
50 nodigde iedereen uit die bij kon dragen aan een oplossing voor Dennis. (...)

Afspraken

De volgende afspraken werden gemaakt. Bij klachten gaan de buurtbewoners voortaan
55 eerst bij de moeder van Dennis langs. Omdat ze het niet in haar eentje kan opknappen, gaat het schoolmaatschappelijk werk haar ondersteunen. De school is bereid om meer aandacht aan Dennis te besteden. (...)

Stok achter de deur

Echt Recht is niet bedoeld voor jongens of meisjes die een enkele keer over de schreef zijn gegaan. Het moet echt gaan om ernstige vormen van overlast, vernieling,
65 vandalisme, geweldsdelicten; gedrag dat dreigt af te glijden in de richting van strafrechtelijke vervolging. Ten slotte blijkt ook hier weer dat de beroemde stok achter de deur stimulerend
70 kan werken: meedoen aan *Echt Recht*, of een sanctie aan je broek krijgen zoals een proces-verbaal of een andere straf. In zwaardere gevallen is vaak de Raad voor de Kinderbescherming al ingeschakeld.

Eindexamen maatschappijleer havo 2004-I

havovwo.nl

tabel 1

Delicten in Nederland tegen burgers, op basis van slachtofferonderzoek, in aantallen x 1000

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Totaal	4.506	4.006	4.544	4.691	4.781	4.674
Geweldsdelicten	842	722	860	954	998	896
Seksueel	157	134	200	193	181	157
Mishandeling	257	159	196	270	242	197
Bedreiging	428	430	464	491	575	541
Vermogensdel.	1.980	1.673	1.853	1.812	1.703	1.791
Inbraak	229	165	168	107	132	125
Fietsdiefstal	671	634	748	780	701	770
Diefstal uit auto	251	209	249	193	241	239
Autodiefstal	31	24	25	21	25	31
Zakkenrollerij	286	192	206	228	215	211
Overige	512	449	458	483	389	416
Vernielingen	1.496	1.447	1.656	1.759	1.887	1.796
Beschadiging van auto	875	875	882	957	1.071	1.028
Overige	620	572	774	802	816	768
Doorrijden na ongeval	188	164	174	165	193	191

bron: NRC Handelsblad van september 2002

Opgave 3 Criminaliteit en rechtsstaat: schoolregels

tekst 9

Strengere schoolregels / Niks meer pikken

Oud-gevangenisdirecteur Adri Bleeker van het Calvijn College in Amsterdam-West is met zijn pak en das een opmerkelijke verschijning in het onderwijs. Hij praat ook anders dan de gemiddelde schooldirecteur. Waar collega's het hebben over de 'complexe sociaal-emotionele problematiek' in de buurt van hun school, noemt Bleeker de wijk een broeinest van criminaliteit. "Wij willen hier gewoon het zero tolerance verhaal." (...)

De Interconfessionele Scholengroep Amsterdam, zijn bestuur, haalde Bleeker vorig jaar binnen omdat er behoefte was aan 'een stevige manager'. De vorige directeur was vertrokken na 'zeer ernstige bedreigingen'.

Bleeker kwam, zag en sloeg met zijn vuist op tafel. Docenten moeten voortaan alle incidenten met leerlingen bij hem melden, vervolgens wordt aangifte gedaan. (...)

Schoolregels waren er in het pre-Bleeker tijdperk wel, maar ze werden niet nageleefd. "In het lerarenkorps overheerste een laat-maar-gaan mentaliteit." Nu zijn petten en mutsen -geliefde accessoires van de getto-look- alleen buiten nog toegestaan. Bleeker heeft inmiddels een kist met vijftig in beslag genomen hoofddeksels. Rennen en schreeuwen, eten en drinken op de trap; dat mocht vroeger ook niet, maar nu wordt er ingegrepen.

Ook verleden tijd: het kopiëren van boeken voor kinderen met ouders die weigeren daar geld aan uit te geven.

(...)

Hoe introduceer je zero tolerance in een sector die sinds de vroege jaren zeventig gebukt gaat onder de angst voor 'autoritair' versleten te worden? Bleeker begon bij het gedrag van docenten. "Leraren liepen hier over de gang met koffie en sigaretten. Als je

Eindexamen maatschappijleer havo 2004-I

havovwo.nl

- wil dat leerlingen buiten roken -en dan niet voor de ingang- dan kan dat toch niet meer?
- 45 Er was veel weerstand, maar die heb ik bewust opgezocht. 'Je bent een regelfetisjist', zeiden sommigen, maar ik wilde dat ze over de functie van regels na gingen denken."
- 50 Leerlingen en leraren voelen zich het beste in een schoon, veilig gebouw, vertelt

bron: Trouw van 10 januari 2003

Bleeker al wandelend door zijn school. "Het was hier een vreselijk smerige bende. Ook leraren raaptten geen papier meer op, maar ik wil juist dat ze het goede voorbeeld geven. Als zij dit ook al over willen laten aan de schoonmakers, is het hek van de dam."

(...)